

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

Денисенко Нінель Федорівна

УДК 372.36: 37. 037.1

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ
СИСТЕМОЮ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук**

Київ - 2002

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі дошкільної освіти Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, завідувач кафедри управління розвитком загальноосвітніх та професійно-технічних закладів освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Артемова Любов Вікторівна**, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри дошкільної педагогіки;

_____ доктор педагогічних наук, професор **Волков Леонід Вікторович**, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.Сковороди; професор кафедри теорії та методики фізичного виховання;

доктор педагогічних наук, професор **Пікельна Валерія Семенівна**, Криворізький державний педагогічний університет, декан індустріально-педагогічного факультету.

Провідна установа: Південноукраїнський педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, кафедра педагогіки, Міністерство освіти і науки України, м. Одеса.

Захист відбудеться 20 червня 2002 р. о 14.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 15 травня 2002 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.О.Приходько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У період перебудови освіти в Україні фізичне виховання підростаючого покоління є важливим напрямком у роботі педагогів шкіл та дошкільних навчальних закладів. Головним призначенням фізичного виховання як соціальної системи в Україні є реалізація мети суспільства у формуванні всебічно розвиненої особистості (Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті).

Фізичне виховання у дошкільному навчальному закладі здійснюється всією системою різноманітних організаційних форм (щоденні заняття фізкультурою, ранкова гімнастика, рухливі ігри) та ефективними засобами (загартуванням, харчуванням, режимом, гігієнічними процедурами) (Е.Вільчковський, Т.Дмитренко, О.Кенеман, М.Кистяковська). Воно сприяє фізичному розвитку дітей, розвитку в малят фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості), формуванню постави, зміцненню здоров'я, яке є найціннішим надбанням цивілізованого суспільства.

Впливає на інтелектуальний розвиток дітей, їхнє морально-вольове, трудове, естетичне виховання (Є.Аркін, Є.Вавілова, Є.Вайнбург, Е.Вільчковський, Л.Гримак, Т.Дмитренко, Ю.Змановський).

Багатогранний вплив фізичного виховання на дітей дошкільного віку та реальний його стан у дошкільних навчальних закладах породжує ряд проблем. За останні роки однією з головних є проблема управління як розвитком спорту в цілому, так і діяльністю окремих організацій, у тому числі й закладів освіти: шкіл, дошкільних і позашкільних.

Складність її рішення полягає в тому, що поряд із піднесенням значущості ефективного управління розвитком спорту ця проблема є однією з найбільш не вивчених, оскільки до 90-х років головну увагу вчені приділяли проблемам “технології” тренувального процесу, формуванню рухових умінь і навичок у дітей (Н.Жмарьов). Разом з тим накопичений досвід у виробництві, економіці говорить про те, що прогрес у сфері людської діяльності можливий лише за умови паралельного вдосконалення технології тренувального процесу й удосконалення управління ним (Н.Жмарьов, Т.Круцевич]. Фізичне виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, як складова дошкільної освіти, не має винятків з цього правила. Його ефективність також пов'язана з удосконаленням системи управління.

Гуманістичні тенденції становлення й розвитку системи фізичного виховання дітей були закладені ще у філософських судженнях Сократа, Платона, Аристотеля, Я.Коменського, Й.Песталоцці, Д.Лонна, Ж.Руссо, Г.Сковороди, військово-фізичній підготовці запорозьких козаків, філософії громадянськості В.Сухомлинського, працях лікарів, прогресивних громадських діячів, педагогів, учених, фізіологів: Л.Волкова, Е.Дементьєва, Е.Покровського, В.Платонова, К.Ушинського та ін. Педагогічні та наукові засади проблем управління системою фізичного виховання учнів початкових класів почали розглядатися з 50-х років (Г.Богданов, А.Борисенко, Е.Вільчковський, М.Козленко, Т.Круцевич, С.Цвек).

Загальній теорії управління присвячені роботи Н.Андріанова, В.Афанасьєва, Ф.Аунапу, Д.Гвішіані та ін. В умовах реформування освіти в Україні з'явилися наукові дослідження з різних проблем управління закладами освіти (В.Бегей, В.Бондар, Є.Бондаренко, Л.Даниленко, М.Закорченна, В.Зверєва, В.Крижко, В.Кузь,

Є.Павлютенков).

Методологічне значення для сприйняття та апробації в практиці управління закладами освіти мають праці М.Анжівського, В.Бондаря, В.Вітінш, В.Голікова, К.Золотар, В.Коваль, Б.Кобзаря, Ю.Конаржевського, В.Маслова, В.Пікельної, П.Свідерської, Н.Сунцова, В.Сухомлинського та ін.

Аспекти теоретико-методологічного обґрунтування методів управління відображено в дослідженнях В.Глушкова, Б.Гурней, А.Колесова, В.Синенко, П.Третьякова, Н.Яковлева. Проблема психології управління в закладах освіти присвячені праці Н.Коломінського, С.Максименка, Р.Шакурова.

Разом із цим, аналіз праць багатьох учених і практиків (завідувачів дошкільних навчальних закладів) свідчить про те, що проблема управління системою фізичного виховання дітей досі не стала предметом спеціального дослідження. Не виявлено сутність і принципові особливості програмно-цільового управління, не проаналізовано критерії оцінки системи фізичного виховання дітей, показники ефективності цього управління. Це призводить до того, що у практиці управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах мають місце суттєві недоліки, а саме: існуюча система управління не завжди буває адекватною об'єкту управління; розвиток управляючої системи відстає від розвитку дошкільного навчального закладу, в ній відбуваються не системні, а локальні зміни, які не дають бажаного ефекту. Отже, виникає протиріччя між потребою дошкільного навчального закладу в програмно-цільовому управлінні системою фізичного виховання дітей і відсутністю розробки та обґрунтування теоретичних засад і технології управління. Між необхідністю оновлення дошкільного навчального закладу, вдосконалення управління системою фізичного виховання дітей і відсутністю належного рівня професійно-управлінської компетенції завідувачів. Між необхідністю вирішувати складні нестандартні завдання та потягом працювати "по-старому", інтелектуально-психологічною невідповідністю керівників дошкільних навчальних закладів і діяльністю в умовах оновлення освіти.

Актуальність програмно-цільового управління системою фізичного виховання і необхідність його теоретичної розробки й визначили тему дисертаційного дослідження **"Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану досліджень Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти у процесі розробки теми "Професійне становлення педагогічних працівників". Тема затверджена науково-методичною радою Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 5 від 10.12.1999 р.) та закординована Радою з координації в АПН України (протокол № 2 від 20.02.2001 р.).

Мета дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних засад і технології управління дошкільним навчальним закладом (на матеріалі системи фізичного виховання дітей).

Об'єкт дослідження: система управління закладами освіти.

Предмет дослідження: управлінська діяльність керівника дошкільного навчального закладу щодо системи фізичного виховання дітей.

Загальна гіпотеза дослідження полягає в припущенні того, що управління системою

фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів набуває ефективності, якщо його технологія ґрунтується на теоретичних засадах, які відображають специфіку системного, структурно-функціонального управління та яка забезпечить підвищення рівня професійно-управлінської компетенції завідувача з фізичного виховання дітей.

Загальна гіпотеза знаходить свій прояв у **робочих гіпотезах**, а саме: управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів буде ефективним за умов:

- опанування керівниками дошкільних навчальних закладів технології структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей, методами програмно-цільового управління;
- високого та достатнього рівня професійно-управлінської компетенції завідувача дошкільного навчального закладу щодо керівництва системою фізичного виховання дітей;
- передбачення перспективи розвитку головних управлінських функцій керівником дошкільного навчального закладу;
- забезпечення керівника дошкільного навчального закладу інформацією щодо стану фізичного виховання дітей.

Визначена мета й сформульована гіпотеза дослідження зумовили необхідність вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах.
2. Дослідити та оцінити впровадження структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей у практичну діяльність завідувача дошкільного навчального закладу як чинника підвищення рівня його професійно-управлінської компетенції.
3. Визначити поняття, структуру, критерії, показники та рівні професійно-управлінської компетенції керівника дошкільного навчального закладу.
4. Розробити модель системи фізичного виховання дітей-дошкільників як специфічного об'єкта управління.
5. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність технології структурно-функціонального, програмно-цільового управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів.
6. Розробити науково обґрунтовані методичні рекомендації щодо управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів.

Відповідно до поставлених завдань були використані **методи дослідження**:

- а) **теоретичні**: аналіз літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів з питань управління закладами освіти, нормативно-правових документів з питань управління закладами освіти, їхнього розвитку, системи фізичного виховання дітей, перспективного педагогічного досвіду керівників, інструкторів фізичної культури з управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах;
- аналіз тестових матеріалів керівників дошкільних навчальних закладів щодо управління системою фізичного виховання дітей (річного планування, інформаційного банку проблем, управлінських рішень, системи контролю тощо);
 - систематизація теоретичних положень щодо системно-структурного

- управління закладами освіти та системою фізичного виховання дітей;
 - порівняння існуючого управління системою фізичного виховання дітей із теоретичними положеннями системно-структурного управління;
 - моделювання (графічне): системи фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів; структури управління закладами освіти; структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей; інформаційної системи в управлінні фізичним вихованням дітей; вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень; системи виконання управлінських функцій; перспективного планування фізичного виховання дітей; системи навчально-виховної роботи з фізичного виховання дітей; формування рухових умінь і навичок, загартування; системи методичної роботи та медико-педагогічного контролю в дошкільному навчальному закладі; моделювання (вербальне): технології системного, структурно-функціонального управління фізичним вихованням дітей дошкільних навчальних закладів;
 - моделювання кількісних показників: професійно-управлінської компетенції з фізичного виховання дітей керівників дошкільних навчальних закладів; професійно-педагогічної компетенції педагогів з фізичного виховання дітей; фізичного розвитку дітей, їхньої рухової підготовленості та стану здоров'я;
 - узагальнення теоретичних і дослідних даних;
- б) **емпіричні**: анкетування, опитувальні бесіди, інтерв'ю керівників дошкільних навчальних закладів з питань управління системою фізичного виховання дітей; анкетування батьків щодо організації фізичного виховання дітей у родині;
- контрольні тести щодо встановлення рівня професійно-управлінської компетенції керівників дошкільних навчальних закладів з фізичного виховання дітей; контрольні заняття з фізичного виховання дітей для виявлення стану виконання Базового компонента ("Фізичне Я");
 - складання карток і алгоритмів перевірок стану фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах;
 - експертні оцінки управлінської діяльності керівників дошкільних навчальних закладів після впровадження структурно-функціональної технології;
 - спостереження педагогічної діяльності інструкторів фізичної культури, вихователів груп щодо реалізації цілей і завдань Базового компонента ("Фізичне Я");
 - хронометрування моторної щільності фізкультурних занять з метою виявлення рухової активності дітей, рівня їхньої рухової підготовленості; пульсометрія для виявлення біометричних показників дітей (частоти серцевих скорочень) як складової фізичного розвитку; плантографія щодо виявлення вигину стопи в дітей як показника рівня їхнього фізичного розвитку; антропометрія (маса тіла, зріст, обсяг грудної клітини) для виявлення рівня фізичного розвитку дітей;
 - констатуючий експеримент щодо виявлення наявності системного методу в управлінні фізичним вихованням дітей; формуючий експеримент щодо перевірки ефективності технології структурно-функціонального,

програмно-цільового управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах.

Експериментальні дані оброблялися за допомогою методів математичної статистики, аналізувалися вербально та графічно.

Методологічні та теоретичні засади дослідження становлять:

- філософські положення про взаємозв'язок фізичної досконалості з духовністю особистості (Платон, Аристотель, Я.Коменський, Ж.Руссо, Г.Сковорода);
- основні положення системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ, процесів (В.Афанасьєв, Ф.Аунапу, Д.Гвішіані, Ю.Конаржевський);
- теорія системного, структурно-функціонального управління (С.Батишев, В.Бондар, В.Голіков, Н.Горбунов, М.Захаров, В.Кузь, І.Золотар, П.Свідерська, О.Орлов, В.Пікельна, Є.Павлютенков, М.Поташник та ін.);
- концептуальні положення теорії управління закладами освіти (М.Анжієвський, В.Бондар, В.Маслов, В.Пікельна, Н.Сунцов та ін.), психолого-педагогічної науки в галузі професійної підготовки керівників закладів освіти (В.Бондар, Г.Васильєва, І.Кобітіна, В.Крижко, Л.Міщик, В.Симонов, С.Сисоєва, Т.Сущенко та ін.);
- теоретичні узагальнення та висновки щодо управління системою фізичного виховання учнів початкових класів (Г.Богданов, А.Борисенко, Е.Вільчковський, М.Козленко, Т.Круцевич, С.Цвек);
- положення Конституції України про освіту, Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства”, Національної Доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, а також нормативно-правові документи, зокрема Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, Державні тести і нормативні оцінки фізичної підготовленості населення України.

Наукова новизна і теоретична значущість результатів дослідження:

- представлена принципово нова, теоретично обґрунтована модель і технологія структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей завідувача дошкільного навчального закладу, яка сприяла реалізації цілей та завдань Базового компонента (“Фізичне Я”);
- розроблені та науково обґрунтовані: критерії (операційно-технічні, мотиваційні, рефлексивні), показники і рівні професійно-управлінської компетенції завідувача, його заступника (високий, достатній, середній) та професійно-педагогічної компетенції вихователів, інструкторів фізичної культури дошкільного навчального закладу; методики вивчення рівнів опанування управлінською діяльністю завідувачами дошкільних навчальних закладів, професійної компетенції інструкторів фізичної культури (вихователів), фізичного розвитку, рухової підготовленості, стану здоров'я дітей;
- подальший розвиток дістали: структура управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу (функції, методи, принципи); програмно-цільове управління в системі фізичного виховання дітей

дошкільного навчального закладу (узгоджені цілі, завдання, форми роботи за підсистемами, виявлені та визначені його особливості); психолого-педагогічні та методичні засади управлінської діяльності завідувача дошкільного навчального закладу;

- визначено сутність теоретичних понять, які поглиблюють розуміння процесу управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів;
- обґрунтовано положення щодо пріоритету системного, структурно-функціонального, програмно-цільового управління в умовах реформування системи фізичного виховання дітей на гуманістичних засадах і реалізації головних спрямувань Національної Доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, цілей, завдань Базового компонента;
- адаптовані теоретичні ідеї системного методу керівництва закладами освіти до управління фізичним вихованням дітей керівником дошкільного навчального закладу;
- теоретично обґрунтовано зміст підготовки завідувача до програмно-цільового управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. Виявлено особливості формування управлінського процесу в системі фізичного виховання дітей залежно від рівнів їхньої професійної компетенції;
- визначено: умови ефективності структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей; закономірності підвищення рівня професійно-управлінської компетенції завідувача дошкільного навчального закладу та рівня професійно-педагогічної компетенції інструкторів фізичної культури (вихователів), встановлено її вплив на фізичний розвиток дітей, їхню рухову підготовленість, стан здоров'я;
- розкрито можливості використання технології структурно-функціонального управління в системі фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів інших модифікацій (школа – дошкільний навчальний заклад, санаторний дошкільний навчальний заклад).

Практична значущість дослідження визначається тим, що розроблено і впроваджено:

- навчально-тематичні плани і програми зі спецкурсу та навчального курсу “Теоретичні засади та технологія управлінської діяльності завідувача дошкільного навчального закладу” (на матеріалі системи фізичного виховання дітей) для курсів післядипломної педагогічної освіти (для керівників методичних об'єднань, завідувачів, методистів, інструкторів фізичної культури, інспекторів рай (міськ) відділів освіти, керівників творчих груп районів і міст);
- навчально-тематичні плани і програми професійно-педагогічної та професійно-управлінської підготовки завідувачів та педагогів з фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах (для кураторів і координаторів курсів підвищення кваліфікації інститутів післядипломної педагогічної освіти);
- збірник науково-методичних матеріалів з теми “Будьте здорові, діти!” (для завідувачів, методистів, інструкторів фізичної культури, вихователів

- дошкільних навчальних закладів);
- програми “Фізичний розвиток, здоровий малюк”, “Будь здоровий, малюк!” (на допомогу інструкторам фізичної культури та вихователям дошкільних навчальних закладів), “Гартуємо тіло і дух” (для завідувачів дошкільних навчальних закладів);
- методичні рекомендації з: медико-педагогічного контролю щодо системи фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах (для завідувачів дошкільних навчальних закладів), управління системою оздоровлення дітей у дошкільних навчальних закладах (для завідувачів, методистів, інструкторів фізичної культури та вихователів), управління науково-методичною роботою щодо фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах (на допомогу методистам).

Особистий внесок автора полягає в:

- аналізі, узагальненні теоретичних положень щодо системного, програмно-цільового управління закладами освіти;
- розробці, обґрунтуванні та впровадженні: теоретичних засад і технології управління дошкільним навчальним закладом (на матеріалі системи фізичного виховання дітей), методичних рекомендацій для завідувачів, інспекторів рай(міськ)во щодо управління системою фізичного виховання дітей, які слугували змістом наповнення практичних занять з керівниками-практиками, методик вивчення стану системного, програмно-цільового управління фізичним вихованням дітей (констатуючий і формуючий експерименти);
- побудові моделей структури управлінської діяльності завідувача дошкільного навчального закладу, системного управління у дошкільному навчальному закладі (на матеріалі фізичного виховання дітей), управління системою фізичного виховання дітей;
- виявлені та обґрунтовані поняття, структура, критерії, рівні професійно-управлінської компетенції завідувача, професійно-педагогічної компетенції педагогів дошкільного навчального закладу з фізичного виховання дітей;
- безпосередньому здійсненні всього обсягу експериментальної роботи, аналізу її результатів, їх апробації та впровадженню.

Експериментальна база дослідження: дошкільні заклади №№ 281, 280, 199, 290, 205, 107 м.Запоріжжя, № 8 м.Енергодара та контрольні дошкільні заклади №№ 295, 188, 184, 6, 144 м.Запоріжжя, №№ 5, 15 м.Енергодара Запорізької області.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося у три етапи впродовж 1994-2002 років.

На першому етапі (1994-1995 рр.) вивчався стан визначеної проблеми в її теоретичному та прикладному аспектах. Було розроблено програму та модель дослідження, висунуто загальну (часткову) гіпотезу, сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, визначено програму подальшої експериментальної роботи.

На другому етапі (1995-2000 рр.) були розроблені та теоретично обґрунтовані концепція, методики дослідної роботи, виконана основна експериментальна частина дослідження: здійснений аналіз наявності системного структурно-функціонального,

програмно-цільового управління фізичним вихованням дітей у Запорізькій області в експериментальних і контрольних дошкільних закладах; визначено поняття, структуру професійно-управлінської компетенції керівників дошкільних навчальних закладів з фізичного виховання дітей, розроблені її критерії, показники та рівні; розроблено технологію системного, структурно-функціонального управління фізичним вихованням дітей у дошкільних навчальних закладах; систематизовані і проаналізовані результати експериментальної роботи, здійснено узагальнення основних експериментальних даних у теоретичному й технологічному аспектах, а також впроваджено результати дослідження в педагогічну практику дошкільних навчальних закладів, педагогічних училищ і педагогічних вузів, методичну роботу районних і міських науково-методичних кабінетів.

На третьому етапі (2000-2002 рр.) остаточно проаналізовано матеріали формуючого експерименту, внесено корективи у формулювання концептуальних підходів, систематизовано й узагальнено дослідний матеріал, зроблені висновки щодо реалізації завдань дослідження та підтвердження загальної і часткової гіпотези; визначено ефективність технології структурно-функціонального управління, її вплив на рівень професійно-управлінської компетенції завідувачів шляхом впровадження в практику роботи інших дошкільних закладів; перевірено стан здоров'я дітей, фізичний розвиток та їхню рухову підготовленість; викладено результати наукового дослідження в монографії та дисертації.

Достовірність результатів дослідження забезпечена методологічним обґрунтуванням вихідних позицій, застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження, аналізом значної кількості наукових, психолого-педагогічних і навчально-методичних джерел з теми дослідження; статистичними методами обробки експериментальних даних; поєднанням кількісного і якісного аналізу здобутих результатів, позитивними наслідками впровадження технології структурно-функціонального управління, тривалістю дослідно-експериментальної роботи.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні концептуальні положення і рекомендації щодо управління системою фізичного виховання дітей впроваджувались у: дошкільних навчальних закладах Запорізької, Кіровоградської, Черкаської, Дніпропетровської, Житомирської, Донецької та інших областей України; системі перепідготовки завідувачів, методистів, інструкторів фізичної культури (вихователів) дошкільних навчальних закладів у Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти; системі вищої та середньої професійної підготовки майбутніх працівників дошкільних навчальних закладів Бердянського державного педагогічного інституту та Запорізького педагогічного училища, системі науково-методичної роботи із завідувачами, методистами, інструкторами фізичної культури (вихователями) дошкільних навчальних закладів Хортицького, Орджонікідзевського, Ленінського, Комунарського, Шевченківського, Жовтневого, Заводського районів м.Запоріжжя, в м.м. Енергодарі, Бердянську, Мелітополі та в районах сільської місцевості: Запорізькому, Вільнянському, Василівському, Орхівському, Пологівському.

Протягом усього періоду теоретико-експериментальної роботи автор особисто брала участь в апробації та практичній реалізації розроблених положень і рекомендацій, займаючись науковою, викладацькою, навчально-методичною, організаційною

діяльністю під час перепідготовки дошкільних працівників на курсах підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів у Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти і його філіях, а також у процесі надання науково-консультативної, методичної допомоги аспірантам, завідувачам, методистам, інструкторам (вихователям) дошкільних навчальних закладів Запорізької області, міським і районним відділам освіти.

Основні положення та результати дослідження доповідалися на шести Всеукраїнських і Міжрегіональних конференціях, семінарах, педагогічних читаннях у м. Запоріжжі (1999 р., 2002 р.), Одесі (1996 р.), Умані (1996 р.), Черкасах (1998 р.), Тернополі (1997 р.)

Автор безпосередньо брала участь в організації двох Всеукраїнських конференцій з проблеми дослідження (1999, 2002 рр., м. Запоріжжя).

За матеріалами дослідження організовано і проведено особисто автором п'ять обласних семінарів–практикумів для завідувачів дошкільних навчальних закладів, шість занять обласної творчої групи для інструкторів фізичної культури, два заняття обласного семінару для інспекторів рай(міськ)во, п'ятнадцять районних семінарів (1998-2002 рр.).

Результати дослідження впроваджено в дошкільних навчальних закладах № 145 (довідка № 12 від 04.09.2001), № 154 (довідка № 18 від 05.09.2001), № 182 (довідка № 15 від 06.09.2001), № 208 (довідка № 110/22 від –7.09.2001), № 262 (довідка № 18 від 20.03.2002) м. Запоріжжя, № 48 м. Мелітополя (довідка № 25 від 19.03.2002), у Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 201 від 10.09.2001).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у 55 наукових і науково-методичних працях загальним обсягом 61,0 друкований аркуш, із яких: 1 одноосібна монографія, 6 навчальних програм (з-поміж них 3 одноосібних), 17 брошур і методичних розробок (з-поміж них 9 одноосібних), 28 статей (з-поміж них 22 одноосібних), 3 тези доповідей. У науково-фахових виданнях України надруковано 32 публікації автора, 2 брошури (“Будь здоровим, малюк!”, “Будьте здорові, діти!”) рекомендовані науково-методичною комісією з дошкільної педагогіки та психології Міністерства освіти і науки України як науково-методичні посібники для дошкільних навчальних закладів (протокол № 1 від 19.02.1997 р., протокол № 2 від 21.07.1999 р.).

Обсяг і структура дисертації. Робота складається із вступу, 4-х розділів, висновків (обсяг основного тексту 505 сторінок), списку використаних джерел 438, з них іноземної літератури 21, додатків 11. У роботі вміщено один алгоритм, 8 схем, 25 таблиць, два графіка, дві картки, банк проблем, програма вдосконалення управління системою фізичного виховання дітей, рівні професійно-управлінської компетенції, рівні фізичного розвитку дітей.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми та теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, концепцію, завдання, гіпотезу, методи дослідження, визначено його теоретико-методологічні засади, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади управління закладами

освіти” розглянуто соціально-педагогічне управління як проблему сучасної освіти, виявлено його сутність і специфічні ознаки, особливості, структуру управлінської діяльності керівника закладу освіти і завідувача дошкільного навчального закладу (на матеріалі системи фізичного виховання дітей).

Визначено теоретичний зміст понять “управління”, “соціальне управління”, “управління системою фізичного виховання дітей”. Встановлено, що поняття “управління системою фізичного виховання дітей” ґрунтується на визначенні сутності такого феномену – як управління, що є тим важелем, тією рушійною силою, яка спрямована на активізацію людини шляхом створення оптимальних умов для прояву та розвитку її творчого потенціалу.

За останні роки з`явилася низка цінних школознавчих досліджень, в яких розкриваються поняття “управління”, “система”, “ефективність управління” стосовно до організації навчально-виховного процесу середньої загальноосвітньої школи (Б.Бабанський, В.Бегей, В.Бондар, Б.Кобзар, Ю.Конаржевський, М.Кондаков, В.Пікельна, П.Худомінський). “Управління” – це цілеспрямована діяльність системи, яка потрібна для того, щоб сформулювати та досягти мету організації; особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану та продуктивну групу (В.Афанасьєв, Я.Блауберг, Бертиланфі, Ф.Друкер, Д.Гвішані, Ю.Конаржевський та ін.).

Український учений В.Бондар управління розглядає як діяльність, цілеспрямований процес взаємодії як особистостей, так і компонентів, які характеризують як весь шкільний управлінський цикл, так і управління окремими підсистемами: на рівні одного або групи навчальних предметів, всього навчального процесу або його окремих ланок.

В.Пікельна доводить, що управління – це упорядкованість системи; послідовне виконання функцій управління; вплив на будь-яку систему, при якому досягається мета; керівництво колективом людей, складний цілеспрямований процес впливу управляючої системи на об`єкт, яким управляють, що здійснюється за конкретною технологією та за допомогою системи різних методів і технічних засобів; вплив на колективи людей щодо координації та узгодженості їхньої діяльності; організація процесів, сукупності явищ, властивість яких проявляється як функція збереження та розвитку цієї сукупності, де стійкість і визначеність явищ, процесів засновані на певній переробленій інформації.

Центральною ланкою в різноманітних системах управління (соціальне, економічне, управління соціально-політичною, духовною діяльністю) є людина. Вона є і постійно залишається центральним компонентом соціальної системи, головним об`єктом та суб`єктом управління, тому що управління завжди було і буде різновидом людської діяльності, а діяльність ця спрямована понад усе знов таки на людину, людський колектив (М.Бака, В.Бегей, Е.Березняк, В.Безпалько, В.Бобришев, А.Братановський, Н.Гусєв). Управління розглядається також як процес впливу на систему з метою переходу її на новий стан або для підтримки її в якому-небудь встановленому режимі, як цілеспрямована і чітко скоординована робота вчителів та колегіальних органів школи, як процес вироблення, прийняття і реалізації управлінських рішень (В.Зверєва, В.Ізгаршева, В.Крижко, Є.Павлютенков, М.Поташник, К.Сахновський, С.Свириденко, В.Семенов, В.Симонов та ін.).

Разом із цим, аналіз наукових підходів щодо поняття “управління” дозволяє дійти

висновку, що не існує єдиної точки зору між ними. Це пояснюється складністю предмету (педагогічний, батьківський, дитячий колективи) управління, який вивчається різними науками та носить багатоплановий міждисциплінарний характер. Саме тому існують різні підходи до характеристики процесу управління, що й обумовлює різноманітність точок зору на сутність управління. У цих умовах процес управління фізичним вихованням дітей у дошкільних навчальних закладах вимагає наукової розробки та врахування досягнень сучасної теорії менеджменту. Під структурою управління фізичним вихованням дітей нами розуміється така організація, в якій встановлені взаємозв'язки між структурними елементами системи та між учасниками цієї системи щодо підпорядкування їх дій. Кожний елемент структури при цьому має своє спеціальне функціональне призначення. Керуюча підсистема (суб'єкт) – це керівник дошкільного навчального закладу. Педагоги, вихователі – це об'єкт управління, якому підпорядковані діти та їхні батьки. Основна (стратегічна) роль в управлінні системою фізичного виховання дітей належить завідувачу дошкільним навчальним закладом, який керує цим процесом за допомогою своїх заступників та делегує виконання управлінських рішень інструкторам фізичної культури, вихователям, батькам, які безпосередньо їх реалізують. (Модель управлінської діяльності завідувача дошкільного навчального закладу подано в схемі 1). Існує ще один, з нашої точки зору, найбільш оптимальний підхід до характеристики процесу управління – системний, тому що “управляти можна лише системою” що містить керуючу підсистему та підсистему, якою керують (В.Пікельна, П.Худомінський).

Схема 1

Модель управлінської діяльності завідувача дошкільного навчального закладу

Збір та аналіз інформації

План дій

Визначення ресурсів матеріально-технічних, кадрових

Вибір технології

Послідовність дій та операцій

Визначення обсягу дій та операцій

Визначення підпорядкованості виконавців

Визначення термінів, місця

Теоретичне та методичне навчання педагогів

Управління педагогічною діяльністю (за підсистемами)

У процесі аналізу наукових підходів до визначення поняття “системне управління” нами були виділені наступні теоретичні положення: система - це стійка сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле і мають властивості, відсутні в його складових елементах. Система – це єдність цілей, змісту, принципів, функцій, форм, методів і засобів управління, які сприяють вивченню суб'єктами управління об'єктів (В.Бегей, В.Бондар, Є.Павлютенков, В.Пікельна).

Ознаками системного управління є:

- цілісний характер системи та єдність її елементів; наявність

причиново-наслідкових зв'язків між елементами системи, їх динамічний характер;

- наявність керівного та керованого параметрів;
- передача, перетворення та збереження інформації, визначення цілі, яка є системоутворювальним фактором у управлінні.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що науково-педагогічні джерела висвітлюють ідеї системного підходу до управління середніми загальноосвітніми закладами. У дошкільній освіті ця проблема ще не вивчена. Хоча дошкільний навчальний заклад, як і школа, – це комплексна багаторівнева система, це об'єднання педагогів, вихователів, дітей та батьків щодо реалізації цілей, завдань, змісту навчально-виховного процесу, частиною якого є система фізичного виховання дошкільників, яка потребує управління. Тому до нього може бути застосований системний підхід, у процесі якого цілі досягаються кожним учасником управління фізичним вихованням дітей, диференціюються та підпорядковуються його функціональними обов'язками. (Модель управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі наводиться в схемі 2).

Схема 2

Модель управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі

Мета: забезпечити оптимальну реалізацію змістової лінії Базового компонента (“Фізичне Я”)

Керуюча підсистема: завідувач дошкільного навчального закладу Керована підсистема: інструктор фізичної культури, вихователі, педагоги-спеціалісти (музичний керівник, хореограф, керівник плавання тощо)

Зміст управлінської діяльності: реалізація функцій Принципи, методи та форми управління

Головна мета управління системою фізичного виховання дітей – забезпечення оптимальної реалізації змістової лінії Базового компонента (“Фізичне Я”). Досягнення мети спонукає керівника дошкільного навчального закладу до визначення завдань, для вирішення яких необхідна інформація, тому що вона є продуктом управлінської діяльності.

Керуюча підсистема – завідувач, керована – інструктор фізичної культури, вихователі. Зміст діяльності – закінчений цикл їх певних дій (виконання загальних і спеціальних функцій) щодо системи фізичного виховання дітей.

Зміст управління розкривається на основі виконання певних функцій. Порівняльний аналіз поглядів учених та керівників-практиків закладів освіти щодо вживання функцій та їх ролі в управлінській діяльності керівників загальноосвітніх шкіл свідчить про різні підходи до їх кількісного вибору, частотності та доцільності використання (за стадіями управління, належністю до сфер діяльності).

Разом із цим спостерігається відсутність у літературних джерелах розкриття змісту функцій в управлінні системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних

зкладах. У зв'язку з цим нами було **визначено поняття функцій та їх склад в управлінні системою фізичного виховання дітей**. Функції – це головні, самостійні, загальні види управлінських дій, які виконуються за етапами та до складу яких входять спеціальні операції. Від якості їх виконання залежить результативність дій. Між функціями має бути взаємозв'язок у послідовності реалізованих дій та операцій, що призводить до утворення управлінського циклу. Управлінські дії та операції забезпечують досягнення педагогами мети, надають управлінню характер системи, забезпечують усіх учасників управлінського циклу аналітично-діагностичною інформацією для прийняття рішення, координацією та рівневою взаємодією суб'єктів та об'єктів управління згідно з їх обов'язками.

Управлінська діяльність здійснюється згідно з основними правилами, вихідними положеннями – принципами, які допомагають керівникові дошкільного навчального закладу організувати особисту практичну діяльність та об'єктивно оцінити діяльність педагогів у навчанні дітей рухів. За їх допомогою досягається результат – мета (В.Бондар, В.Зверева, В.Симонов). У педагогічній та фаховій літературі висвітлено понад 39 принципів управління (Г.Богданов, В.Бондар, Л.Васильков, В.Зверева, Є.Павлютенков, В.Симонов, П.Третьяков та ін.). Однак реалізація принципів в управлінні системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі не вивчена. Тому, ми вважали, що принципи в управлінні фізичним вихованням дітей у дошкільних навчальних закладах добираюся до функцій підсистем (конструктивність, перспективність, нормативність, безперервність, циклічність, програмізація, стандартизація, розвиток, комплексність), до цілей, що реалізуються підсистемами (єдність теорії і практики, оптимальність, науковість, доцільність, оперативність, гуманітаризація, економізація часу, цілеспрямованість, компетентність, конкретність, варіантність, інформаційний зв'язок, ретроспективність); за характером відносин між суб'єктом та об'єктом (керівник – педагог; керівник – батьки – вчителі; педагог – діти; педагог – батьки – вчителі; діти – діти): індивідуалізація, гуманізація, раціональне поєднання прав, обов'язків та відповідальності, демократизація, діловитість, диференціація, колегіальність і єдиноначальність, стимулювання, відкритість, самовдосконаленість, активність, субординація, об'єктивність.

Серед елементів системи управління найбільш динамічними та складними є **методи**, які відображають форми взаємозв'язку керуючої та керованої підсистем. Методом управління визначається взаємозв'язана система прийомів впливу на виробничий процес. Це способи досягнення поставлених цілей, отримання необхідної інформації про стан навчання дітей, їхнє виховання, про відповідність рівня навчально-виховного процесу закладу освіти її проблемним програмно-цільовим настановам (В.Бегей, А.Бондаренко, В.Пікельна, Л.Поздняк, В.Шкатулла).

У літературних джерелах виділяється 6 груп методів управління: економічного стимулювання, організаційно-розпоряджувальні (адміністративні), методи психолого-педагогічного впливу, ідеологічні, організаційно-педагогічні, методи, пов'язані з використанням технічних засобів навчання. Їх аналіз дає можливість встановити тенденцію до різних класифікацій методів. У більшості випадків вони стосуються управління загальноосвітніми закладами. Питання комплексного використання методів як структурного компонента управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах ще не досліджено. Вирішення цього питання у процесі побудови системи структурно-функціонального управління

нами бачилося таким: методи управління не можуть бути оптимальними або ж неоптимальними поза конкретних умов. Під час їх вибору доцільно враховувати: системоутворюючий підхід (ціль є стрижнем, навколо якого об'єднуються всі інші компоненти управлінського процесу) та відповідність методу і цілі; стратегічні і тактичні завдання; ефективність різних методів; можливості кожного методу та наслідки його застосування; міру використання тих чи інших методів, їх взаємозв'язок; особливості ситуації, вичерпність інших засобів, наявність часу для вирішення завдань саме обраним комплексом методів управління; морально-психологічні, матеріальні та інші умови, можливості, вміння підлеглих; традиції, звички колективу, його потяг до того чи іншого стилю управління керівника дошкільного навчального закладу. В експериментальних дошкільних навчальних закладах методи добиралися за етапами: спочатку методи виявлення і означення проблеми; потім методи, що допомагають сформулювати проблему, мету і завдання, наприкінці здійснюється індивідуальний та колективний пошук адекватних методів для вирішення проблеми, цілі, реалізації функції.

Узагальнюючий аналіз теоретичних, методологічних, педагогічних та методичних аспектів проблеми педагогічного управління закладами освіти дав змогу дійти висновку:

- 1). Управління - це професійна діяльність, що складається з дій, які відповідають певним принципам, мають систематизований характер.
- 2). Серед різних видів управління виділяється соціальне (педагогічне) управління, частиною якого є управління системою фізичного виховання дітей, що здійснюється всім колективом дошкільного навчального закладу.
- 3). Виконання цілей і завдань змістової лінії Базового компонента ("Фізичне Я"), пов'язане з розробкою теоретичних засад і технології системного управління фізичним вихованням дітей.
- 4). Системний підхід пов'язаний із: необхідністю проникнення у закономірності педагогічного процесу, який складається з багатьох підсистем; визначенням системоутворюючого елемента та змісту підсистем дидактичної, виховної, науково-теоретичної, суспільно-педагогічної; забезпеченням різномірної злагодженості, координації, субординації (супідрядності) та інтеграції сумісних дій всього педагогічного колективу в процесі вирішення проблем, реалізації цілей та завдань підсистем; знанням та вмінням використанням на практиці теоретичних основ управління.

Другий розділ дисертації "Організація дослідження та стан управління системою фізичного виховання дітей у практиці роботи дошкільних навчальних закладів"

був присвячений визначенню сутності, структури, показників професійно-управлінської компетенції керівників (заступників) та професійно-педагогічної компетенції педагогів дошкільних навчальних закладів, організації констатуючого експерименту (визначенню мети, завдань, його змісту, вивченню стану управління системою фізичного виховання дітей).

Професійно-управлінська компетенція - це рівень професійної майстерності (за фахом і посадою) працівників дошкільного навчального закладу, яка проявляється у сучасних творчих формах функціонального виконання управлінської діяльності, базується на науково-теоретичних знаннях про управління в галузі фізичного виховання дітей та вимагає прояву духовних, інтелектуальних, психологічних, фізичних якостей і

властивостей особистості.

Це сукупність спеціальних знань, умінь та навичок керівників і педагогів дошкільних навчальних закладів, які допомагають їм забезпечувати ефективне управління системою фізичного виховання дітей та участь у ньому. Професійно-управлінська компетенція є складовою загальної професійно-педагогічної компетентності, носить її ознаки, але має свої зміст, структуру та компоненти. Вона відображає суть структури і змісту управління; наявність знань і умінь цих структурних компонентів у керівників дошкільних навчальних закладів, їх заступників, сприяє оволодінню технологією системного управління.

Структуру професійно-управлінської компетенції ми будували за такими компонентами: 1.Професійно-управлінський. 2.Загально-педагогічний.

3.Адміністративно-господарський. 4.Дидактично-виховний. 5.Науково-методичний.

6.Соціально-комунікативний та представницький. 7.Фізкультурно-оздоровчий.

Визначили також показники та її рівні: високий, достатній і середній.

У процесі констатуючого експерименту було проаналізовано стан управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах області (експериментальні, контрольні) та встановлено наявність програмно-цільового, структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей, його вплив на фізичний розвиток дітей, їхню рухову підготовленість.

Аналіз управлінської діяльності керівників у 121 дошкільному навчальному закладі з 257 свідчив про її недосконалість. Спостерігалось порушення послідовності у виконанні управлінських дій згідно з етапами діяльності. Замість того, щоб спланувати роботу з фізичного виховання, ознайомити виконавців з планами, розпорядитися щодо їх виконання, проінструктувати, а потім проконтролювати хід і результати, проаналізувати їх і дати оцінку зробленому, керівники після планування починали контролювати педагогів, незважаючи на рівень їх професійно-педагогічної компетенції з фізичного виховання.

Педагогічний контроль у 95 завідувачів з 257 мав декларативний характер. Перед та після упереджувальних, тематичних, комплексних і фронтальних перевірок вони не проводили кваліфікований інструктаж і консультування з проблем теорії та методики фізичного виховання. Це знижувало якість та ефективність контролю, не вдосконалювало знання педагогів з різних питань фізичного виховання дітей-дошкільників, що, у свою чергу, негативно відбивалось на техніці основних рухів дітей, виконанні ними загальнорозвивальних та стройових вправ.

Недостатньо якісне та ефективне використання принципів управління спостерігалось у 296 керівників, що робило управлінську діяльність малоефективною, а фізичне виховання неякісним, в якому, крім середнього та високого рівнів фізичного розвитку дітей і рухової підготовленості, спостерігався й низький рівень засвоєння вихованцями рухів (203 дитини з 1000). Практика свідчила про недостатнє усвідомлення багатьма керівниками (72%) ролі методів управління.

Відмічалася низка вагомих недоліків у річному плануванні роботи 58% керівників дошкільних навчальних закладів (173 завідувача): одноманітність та епізодичність проблемних завдань, періодично вилучалися з річного плану оздоровчі завдання, що призводило до проблемності цих питань у практиці роботи 35% дошкільних навчальних закладів.

У результаті констатуючого експерименту було встановлено різні рівні

професійно-управлінської компетенції серед (368) завідувачів та методистів контрольних і експериментальних дошкільних закладів, слухачів курсів підвищення кваліфікації. Спеціалісти, які стабільно функціонують (достатній, II рівень) склали 70,4% у контрольних дошкільних закладах, 78,6% - у експериментальних, 70,4% - серед слухачів курсів. Адаптуючих керівників та методистів (середній, III рівень) в експериментальних дошкільних закладах було 21,4% (3 особи), в контрольних - 7% (1 особа). Керівників і методистів - новаторів (високий, I рівень) як у контрольних, так і в експериментальних дошкільних навчальних закладах не було. Серед слухачів курсів підвищення кваліфікації кількість керівників і методистів - новаторів склала 6,5% (20 осіб). Різна професійна підготовка керівників закладів віддзеркалювалася в педагогічній майстерності вихователів, інструкторів фізичної культури. Так, група стабільно-функціонуючих педагогів нараховувала 84 особи в експериментальних закладах та 82 педагога - в контрольних, 5 осіб серед курсантів. Спеціалістів, які адаптуються, було: 36 - в експериментальних, 48 - в контрольних, 417 (з 1778) - у групі слухачів курсів. Неодноразова підготовка педагогів до програмно-цільового управління фізичним вихованням негативно впливала на рухову підготовленість дітей та стан здоров'я. Обстеження 320 вихованців (з 1000) експериментальних і контрольних груп довело, що за станом здоров'я дітей також можна розподілити на 3 медичні підгрупи (основну, підготовчу та спеціальну). Експериментально було встановлено, що фізичний розвиток дітей, їхня рухова підготовленість і стан здоров'я залежать від професійно-управлінської компетенції завідувача дошкільного навчального закладу та професійно-педагогічної компетенції педагогів. Головною причиною недоліків в управлінні системою фізичного виховання дітей було: недостатнє оволодіння керівниками, їхніми заступниками теоретико-методологічними та практичними засадами системного управління.

У третьому розділі дисертації “Структурно-функціональне управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах” розкрито програму та зміст формуючого експерименту (розробка теоретичних положень і технології структурно-функціонального управління фізичним вихованням дітей, її впровадження експериментальним шляхом).

Теоретичними засадами побудови моделі структури управління та розробки її експериментальної технології виступили концептуальні підходи вітчизняних учених В.Бегея, В.Бондаря, А.Борисенка, В.Кузя, В.Маслова, Є.Павлютенкова, В.Пікельної та ін.

У процесі побудови моделі управління фізичним вихованням дітей нами була відібрана система функцій, яка відповідала логіці створення управлінського процесу. Ми вважали, що управління системою фізичного виховання дітей повинно починатися з інформаційно-аналітичної та діагностичної діяльності керуючої та керованої підсистем. Це дає змогу виділити невирішені проблеми як у самій структурі управління, так і в організації різних форм та засобів фізичного виховання. Вирішення проблем є головною стартовою позицією системного управління. Воно спонукає керівника на формування цілей, завдань, прийняття та реалізацію управлінських рішень. Рішення виробляються на засадах проблем і цілей, завдань кожної підсистеми, потім класифікуються та реалізуються через систему заходів. Виконання змісту заходів прогнозується та закладається системою роботи керованої та керуючої підсистем у програмі вдосконалення управління фізичним вихованням дітей, річному,

календарному, перспективному плануванні. Наступні дії в управлінському циклі – організаційні. Організаційна робота завідувача дошкільного навчального закладу - дійовий, практичний етап, при якому як керуюча, так і керована підсистема реалізують особисті цілі, завдання, зміст роботи з фізичного виховання дітей. Керівник разом із заступниками створює умови щодо реалізації цілей і завдань керованої підсистеми – педагога, методиста, батьки. Педагоги, в свою чергу, організують дитячий колектив на виконання рухів, загартування. Методист спрямовує свої управлінські дії на організацію науково-методичної роботи педагогів, підвищення їхньої професійно-педагогічної компетенції. Батьки здійснюють фізичне виховання дітей у родині.

Управлінський процес закінчується контрольними діями завідувача дошкільного навчального закладу, які дають змогу встановити стан матеріально-спортивного середовища з фізичного виховання, навчання дітей рухів, оздоровлення, виховання, професійно-педагогічної компетенції педагогів. Контроль логічно підводить до корекційної діяльності, зміст якої різний у завідувача, його заступників і педагогів. Завідувач та методист коригують діяльність педагогів і батьків. Вони, в свою чергу, коригують рухову діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі та сім'ї. Коригуючі дії завершують управлінський цикл, замикають його у єдине коло, але потім знову дають можливість входу в управлінську систему через аналітичну діяльність.

З метою забезпечення оптимальної супідрядності управління та свідомої творчої праці педагогів експериментальних дошкільних навчальних закладів реалізовувався принцип субординації та підпорядкованості, що передбачало участь усіх членів педагогічного колективу в управлінському процесі. Тому в технологію різних функцій закладався зміст дій як керівної, так і керованої підсистем, які обумовлювалися проблемами, цілями, завданнями підсистем.

Під час побудови моделі структури управління фізичним вихованням дітей використовувався й принцип узгодженості між елементами підсистем (проблема, ціль, завдання, форми роботи, функції, методи і принципи).

Необхідною вимогою до наукової розробки моделі управління фізичним вихованням дітей був системний підхід. Модель структури управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі подано в схемі 3.

Схема 3

Модель структури управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі

Система фізичного виховання дітей: єдність цілей, завдань, змісту, засобів, методів і форм роботи з формування рухових умінь і навичок у дітей

Керівна підсистема (завідувач, заступники, I, II рівні) Мета: забезпечити оптимальну реалізацію змістової лінії Базового компонента ("Фізичне Я")

Керована підсистема: (інструктор фізичної культури, вихователі, батьки та діти)

Дидактична Виховна Науково-методична Суспільно-педагогічна

Мета: забезпечити сприятливі умови щодо фізичного розвитку дітей, рухової підготовленості, фізкультурної освіти та зміцнення здоров'я. Мета: забезпечити умови щодо морально-вольового виховання дітей у різних видах рухової діяльності, реалізації їх рухових потреб, інтересів, здібностей. Мета: забезпечити зростання рівня професійно-управлінської компетенції вихователів, інструкторів фізичної культури, музичних керівників та інших педагогів як умову реалізації цілей, вдосконалення навчально-виховного процесу з фізичної культури. Мета: встановити та реалізувати зв'язки дошкільного закладу з сім'єю, загальноосвітньою (спортивною) школою щодо досягнення цілей фізичного виховання дітей.

До керівної підсистеми входили: завідувач дошкільного навчального закладу та його заступники з методичної, адміністративно-господарчої, медичної роботи. Між ними були встановлені суб'єктно-об'єктні відносини. Завідувач визначав керівну систему, а його заступники - керувану. Вони створювали умови щодо реалізації головної мети Базового компонента ("Фізичне Я"), забезпечували оптимальне функціонування всіх інших підсистем. Форми роботи цієї підсистеми – наради при завідувачі, оперативки, бесіди (індивідуальні та колективні). Завідувач та його заступники разом з педагогами й дітьми складали суб'єктно-об'єктну систему, в якій керуваною соціальною системою були педагоги й діти.

Дидактична та виховна підсистеми здійснювали безпосередню реалізацію змісту навчально-виховного процесу з фізичного виховання дітей, який спрямовувався на вирішення головної мети - забезпечення умов щодо рухової підготовленості дітей, їхньої фізкультурної освіти, фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, інтелектуального, морально-вольового, трудового, естетичного виховання. До цих підсистем входили: вихователі, інструктори фізичної культури, педагоги-спеціалісти і діти. Між педагогами склалися суб'єктно-суб'єктні відносини, між педагогами і дітьми – суб'єктно-об'єктні та суб'єктно-суб'єктні відносини, коли створювалися партнерські взаємодії. Керівною системою був педагог, керуваною - діти. Зміст цих підсистем забезпечували різні форми роботи і засоби фізичного виховання дітей, які дозувалися у часі та розташовувалися в певній послідовності, а саме: режимні процеси, раціональне харчування, гігієнічні процедури, загартування, проведення комплексу фізкультурних заходів.

Науково-методична підсистема забезпечувала необхідний професійний рівень педагогів, що безпосередньо впливало на виконання Базового компонента ("Фізичне Я"). У цій підсистемі організовувалися такі форми роботи, як-от: педагогічні ради та наради, проблемно-теоретичні та практичні семінари, консультації, бесіди, відвідування, колективні перегляди тощо. Керівником підсистеми був методист дошкільного навчального закладу. Між ним та вихователями склалися суб'єктно-об'єктні та суб'єктно-суб'єктні відносини.

Суспільно-педагогічна підсистема спрямовувалася на забезпечення фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі та родині, встановлення міцних зв'язків зі школою. Опосередкована робота щодо наступності здійснювалася керівником дошкільного навчального закладу, безпосередня - вихователями, інструктором фізичної культури, вчителями та іншими педагогами-фахівцями у таких

формах роботи: батьківські збори, консультації, спортивні клуби, секції, дні відчинених дверей тощо. Між виконавцями підсистеми частіше встановлювалися суб`єктно-об`єктні відносини, але в деяких випадках – суб`єктно-суб`єктні (спортивні свята, вечори - розваги тощо).

Визначення рівнів управління та супідрядності між керуючою та керованою підсистемами є необхідним в управлінні. Це забезпечує системність та порядок у реалізації цілей, завдань, змісту роботи з фізичної культури. На першому рівні управління експериментальних дошкільних навчальних закладів знаходився завідувач, який здійснював загальний управлінський процес з фізичного виховання дітей, виконував функції, використовував методи та реалізовував певні принципи, що впливали на якість його діяльності. На керівника лягала повна відповідальність за якість управління і виконання всіх цілей та завдань фізичного виховання дітей. Другий рівень управління - це заступники завідувача: методист, завідувач господарством, лікар, медичні сестри. Вони забезпечували умови щодо повної реалізації педагогами завдань і змісту Базового компонента (“Фізичне Я”).

Вихователі груп, інструктори фізичної культури, хореограф, керівники спортивних секцій, музичні керівники, керівник плавання стояли на третьому рівні супідрядності в управлінні системою фізичного виховання та повністю відповідали за нього. Педагоги виконували делеговані повноваження керівника закладу та його заступника (методиста) в ході виконання таких функцій, як контроль, організація розвивального спортивного середовища, планування, прогнозування тощо.

Четвертий рівень супідрядності в управлінні системою фізичного виховання – це діти. Їхній обов`язок – це засвоювання різних видів гімнастичних рухів, розвивати фізичні якості та закріплювати їх у повсякденному житті (в самостійній руховій діяльності), брати участь у спортивних святах, вечорах-розвагах, застосовувати знання про здоров'я та здоровий спосіб життя.

Батьки належали до п`ятого рівня супідрядності, вони створювали належні умови для фізичного виховання дітей у родині. Рівневий підхід та рівні супідрядності в управлінні подано в схемі 4.

Схема 4

Структура рівнів управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі та рівні супідрядності

Рівні управління та рівні супідрядності між керуючою та керованою підсистемами

I	II	III	IV	V
Завідувач фізичної куль-тури, Діти	Методист, лікар, медсестра, завгосп вихова-телі груп, керівник плавання, Батьки, вчителі школи		Інструктор ЛФГ	

Виконання цілей та змісту фізичного виховання як керуючої, так і керованої підсистем забезпечувалося системою функцій: інформаційної, вироблення, прийняття та реалізація управлінських рішень; формулювання цілі, прогнозування, програмування, планування, організація, контроль, облік, коригування.

Підведення підсумків процесу управління в експериментальних дошкільних навчальних закладах здійснювалося на основі критеріїв оцінки діяльності педагогів-фахівців та вихователів:

- забезпеченість навчально-виховного процесу розвивальним матеріально-спортивним середовищем;
- гарний стан фізичного і психічного здоров'я дітей (відсутність, або дуже низька захворюваність);
- високий і середній рівень рухової підготовленості дітей;
- високий і достатній рівень професійно-педагогічної компетенції педагогів.

У ході експериментальної роботи нами передбачалося, що ефективність управління залежить від технологічної розробки функцій, які є головними діями в ньому. Це повинно сприяти появі нових утворень у фізичному вихованні дітей та зростанню професійно-педагогічної компетенції педагогів, а також професійно-управлінської компетенції керівників.

Інформаційний потік є основою процесу управління фізичним вихованням дітей, тому побудова інформаційної системи в експериментальних дошкільних навчальних закладах вважалася головним етапом управління. Вона включала: зміст проблем із джерел зовнішньої та внутрішньої інформації; засоби, форми та принципи організації інформаційного забезпечення; методи збирання, передачі, збереження і видачі даних щодо стану функціонування управлінського процесу; носії та канали циркуляції інформації, яка класифікувалась за підсистемами. В кожен підсистему також включалася інформація зовнішня і внутрішня, проста і складна, науково-теоретична і методична, практична, статистична, оперативна, правова тощо. На основі дібраної інформації створювався інформаційний банк проблем з фізичного виховання дітей, в якому проблеми розміщувалися за підсистемами із зазначенням назви проблеми та відповідальних за її реалізацію. Після інформаційного забезпечення системи фізичного виховання та створення банку проблем логічним було вироблення, прийняття та реалізація управлінських рішень, які відіграють важливу роль у розробці подальшої стратегії управління - формування цілей. Зміст рішень визначався проблемними питаннями та спрямовувався на вирішення головної цілі, подальше планування, організацію, контроль і корекцію. Послідовність та поетапність у розробленні функцій вироблення і прийняття рішень логічно підводили до її реалізації. З цією метою складалися управлінські заходи, за допомогою яких керівники дошкільних навчальних закладів, їхні заступники визначали систему подальших управлінських дій та шляхи їх реалізації.

Прогнозування розумілося як стратегія роботи колективу з фізичного виховання дітей, розробка перспективи в управлінській системі, спрямованої на: вдосконалення навчально-виховного процесу; підвищення професійно-управлінської компетенції вихователів, інструкторів фізичної культури, педагогів-спеціалістів; зміцнення матеріально-спортивної бази; оптимізацію рухової діяльності вихованців; підвищення якості фізичного виховання дітей у родині; зміцнення зв'язків дошкільного закладу зі школою у рішенні завдань фізичного виховання. Формою прогнозування була програма вдосконалення управління системою фізичного виховання дітей, яка орієнтувала весь колектив на виконання головної мети, завдань, упорядкованість усіх заходів і дій.

У експериментальних дошкільних навчальних закладах планування з фізичного

виховання дітей визначалося як один із видів вироблених рішень та спрогнозованих заходів у вигляді річного, перспективного та оперативно-календарного планів роботи. Річне планування створювало цільову установку на реалізацію завдань, змісту, форм та засобів фізичного виховання керуючої та керованої підсистем, графічне та оперативно-календарне планування давало можливість методично правильно, послідовно, систематично розподіляти та ускладнювати програмовий матеріал з фізичної культури на тривалий проміжок часу.

Однією зі складових системи дій, пов'язаних з управлінням фізичним вихованням дітей є організаційна діяльність. У динаміці це стадія активного процесу управління як його важлива функція, ціль, засіб, результат. Організація управління фізичним вихованням дітей в експериментальних дошкільних навчальних закладах визначалася як: система людей, що відрізняються один від одного професійно-соціальними функціями і положенням у цій системі, організаційна робота всіх учасників фізичного виховання дітей. Функція організації містила у собі різні види управлінських дій усіх членів педагогічного колективу, батьків та дітей. Її зміст та ефективність визначалися цільовими настановами, завданнями, формами, засобами та змістом підсистем. Із функції організації були виділені операції для кожного учасника управлінського процесу (адміністративно-господарські, організаційно-педагогічні, науково-методичні, суспільно-педагогічні). Зміст організаційної функції закладався в рішеннях, програмі вдосконалення управління системою фізичного виховання дітей, реалізувався за допомогою принципів та методів управління.

У ході експериментальної роботи контроль як функція дозволяв зробити підсумок в управлінському циклі, визначити точність та вірогідність прийнятих рішень, ефективність і якість управлінських дій щодо організації системи фізичного виховання дітей. Функція контролю виконувалася завідувачем дошкільного навчального закладу, але, як керівник першого рівня, свої повноваження він іноді делегував своїм заступникам (методисту, лікарю, медичній сестрі), досвідченим вихователям, педагогам-спеціалістам. Зміст контролю обумовлювався проблемами, цілями та завданнями кожної підсистеми, був різним за видами та спрямовувався на отримання інформації з виконання педагогами проблем дидактичної та виховної підсистем. Контроль активно взаємодіяв з методами управління та забезпечувався принципами. Дослідно-експериментальна робота, проведена на основі логіки формуючого експерименту дозволяє дійти висновків:

1. Ефективність управління фізичним вихованням дітей в експериментальних дошкільних навчальних закладах забезпечувалася впровадженням моделі його структури та технології функцій на засадах системного підходу, взаємодії та взаємообумовленості функцій, методів і принципів.
2. Оволодіння технологією структурно-функціонального управління сприяло підвищенню рівня професійно-управлінської та професійно-педагогічної компетенції завідувачів і педагогів дошкільних навчальних закладів. У свою чергу, це забезпечило корекцію фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах та в родині згідно з показниками Базового компонента (Фізичне Я”).

У четвертому розділі “Результати впровадження структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей у експериментальних дошкільних навчальних закладах” подається аналіз результатів управління системою фізичного виховання дітей, який свідчить про реалізацію цілей, завдань,

змісту Базового компонента (“Фізичне Я”), створення матеріально-спортивного середовища, стабільне функціонування усіх підсистем.

Дані експерименту свідчили про позитивні зміни у підвищенні педагогічної майстерності завідувачів та їхніх заступників (методистів): спостерігався приріст керівників-новаторів - 5 осіб, що складає 35,7% від загальної кількості - 14 осіб (100%); 4 особи (2 методисти та 2 завідувача) брали участь в конкурсах "Методист року", де посіли I та II місця; збільшилась кількість завідувачів та методистів, які стабільно функціонують, на 3 особи, що становить 21,4% приросту; зменшилась група керівників, які тільки адаптувалися до управління системою фізичного виховання дітей, на 3 особи (21,4%).

Перехід керівників з групи, які тільки адаптуються, до групи, які стабільно функціонують, а з неї - до групи новаторів свідчив про тенденцію зростання професійно-управлінської компетенції керівників експериментальних дошкільних навчальних закладів. Порівняння аналітичних даних цих закладів з даними контрольних дошкільних навчальних закладів та показників завідувачів, що проходили курсову перепідготовку свідчить про дуже незначну динаміку показників їхньої педагогічної майстерності (рівень професійно-управлінської компетенції). Приріст керівників-новаторів контрольних дошкільних навчальних закладів складав 2 особи (14%), що на 3 особи менше, ніж у експериментальних закладах освіти. Серед керівників, які проходили тестування на курсах підвищення кваліфікації (за роки експериментальної роботи), не спостерігався приріст завідувачів (методистів) - новаторів. До групи керівників, які стабільно функціонують, з групи, які адаптувалися, перейшла лише 1 особа, що на 2 особи менше, ніж у експериментальних дошкільних навчальних закладах. Приріст цієї групи серед слухачів курсів виявився незначним - 15 осіб (4,4%) від загальної кількості (340 осіб).

Аналогічна ситуація мала місце в процесі порівняння показників динаміки професійної компетенції вихователів експериментальних та контрольних дошкільних закладів освіти. Аналіз цифрових даних довів, що серед адаптуючих вихователів експериментальних дошкільних навчальних закладів зменшення відбулося на 31 особу, що склало 22% від 140 осіб (100%). Ця кількість педагогів перейшла до групи стабільно функціонуючих, яка, у свою чергу, збільшилася на 11 осіб (95 осіб - 68%), від тієї кількості, що була до експерименту (84 особи - 60%). З рівня стабілізації 20 вихователів (14%) піднялися до рівня педагогів-новаторів (40 осіб - 28% від загальної кількості 140 педагогів).

У контрольних дошкільних навчальних закладах також спостерігалася тенденція підвищення професійної майстерності (рівня професійно-педагогічної компетенції) вихователів, однак їхні показники незначні. Група вихователів-новаторів збільшилася на 10 осіб (14,5% від 140 осіб - 100%), що вдвічі менше, ніж в експериментальних дошкільних навчальних закладах. З адаптуючого етапу на стабільно функціонуючий перейшло 20 вихователів (20% від 100%).

Тенденція до підвищення показників динаміки професійної майстерності спостерігалася й серед інструкторів фізичної культури. Але більш високі - були в інструкторів фізичної культури експериментальних дошкільних навчальних закладів. Так, кількість інструкторів-новаторів подвоїлась (було 3 - 22%, стало - 6 - 42,5%). Одному із них присвоєно звання “інструктор-методист” та II місце на конкурсі “Методист року”. Перспективний досвід інструкторів-новаторів з фізичного

виховання дітей розповсюджувався в Запорізькій області та в Україні.

У контрольних дошкільних навчальних закладах показники педагогічної майстерності були незначними. Кількість педагогів адаптуючої групи зменшилась на 4 особи (28%), у експериментальних - на 6 осіб (42,5%). До стабільно функціонуючих інструкторів перейшло 4 особи (на 1 особу більше, ніж в експериментальних).

Позитивні зміни у професійній компетенції завідувачів, вихователів, інструкторів фізичної культури експериментальних дошкільних навчальних закладів сприяли гармонійному фізичному розвитку дітей, їхній руховій підготовленості та впливали на зміцнення здоров'я. Кількість хворих дітей за період дослідження в експериментальних дошкільних навчальних закладах знизилась на 42%, у контрольних - на 27%. Антропометричні дані, які були одержані наприкінці експерименту, свідчать про гармонійний фізичний розвиток 80% вихованців експериментальних дошкільних навчальних закладів. Показники основних рухів дітей експериментальних груп більш високі, ніж у вихованців контрольних груп (100% середній і високий рівні). Рухова діяльність дітей у сім'ї та на початкових етапах навчання в школі стала більш керована батьками і вчителями.

Узагальнення результатів проведеного теоретико-експериментального дослідження з проблеми управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах дає підстави зробити такі висновки та окреслити перспективи подальшого вивчення даного питання.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах, що виявляється в розробці її моделі та технології. В роботі представлено принципово новий концептуально-методичний системний підхід до управління фізичним вихованням дітей, що розглядається як чинник підвищення його ефективності.

1. Теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив, що система фізичного виховання дітей розглядається як багатоскладове явище. Теоретичними засадами управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі є системний підхід, центральне поняття якого - це система як ціле. Дана система - це стійка сукупність залежних одне від одного елементів (підсистем) та їх взаємопов'язаних дій, спільне функціонування яких спрямовується на досягнення мети. Результатом управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах є високий і достатній рівень фізичної досконалості дітей (гармонійний фізичний розвиток, рухова підготовленість, міцне здоров'я), що є показником ефективності управління.

2. Проведене емпіричне дослідження засвідчило, що існуюча система фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах перебуває в кризовому стані та не вирішує головної мети Базового компонента дошкільної освіти ("Фізичне Я") – формування фізично досконалої дитини з гармонійним фізичним розвитком, високим та достатнім рівнями рухової підготовленості, міцним здоров'ям.

3. Аналіз динаміки фізичного розвитку дітей дошкільного віку, рухової підготовленості, стану їхнього здоров'я виявив різні рівні його показників, зокрема різний фізіологічний стан серцево-судинної, дихальної систем, опорно-рухового апарата та підвищення захворюваності у дітей з 13,5 до 17,5 днів на рік, збільшення

кількості дітей у спеціальній медичній групі.

4. Дослідженням встановлено взаємозв'язок між фізіологічними, біометричними показниками дітей, станом їхньої поведінки та професійно-педагогічною компетенцією педагогів.

5. Встановлено, що головними причинами захворюваності дітей і низького рівня їхнього фізичного розвитку є: відсутність функціональної взаємодії між керівником дошкільного навчального закладу та педагогами. Це проявляється у непослідовному та неповному виконанні функціональних обов'язків, зосередженості на тренувальному процесі, організації лише окремих форм фізичного виховання, відсутності їх зв'язку із загартувальними та гігієнічними засобами. Спостерігається обмеженість теоретичних знань керівників з основ системного, програмно-цільового, різномірного управління. Має місце формальний підхід завідувачів, їхніх заступників та педагогів до аналітичної діяльності у процесі реалізації завдань фізичного виховання дітей. Відсутня ефективна технологія вироблення, прийняття та реалізації управлінських рішень, прогнозування, програмування та планування системи фізичного виховання дітей. Це зумовлює односторонній та авторитарний підхід до організації системи фізичного виховання дітей, реалізації оздоровчих, освітніх і виховних завдань. Найбільш є недосконалою система медико-педагогічного контролю та відсутність сучасної технології перевірок, делегування повноважень контролю педагогам і вихователям (самоконтроль), корекційної роботи з педагогами та дітьми, самоконтролю дітей. Простежується недостатня мотивація малюків до рухливості та некваліфікована забезпеченість наступності в роботі педагогічного колективу з родиною, школою, суспільними організаціями, відсутність у дошкільних навчальних закладах сучасного матеріально-спортивного середовища, критеріїв оцінки діяльності педагогів з фізичного виховання дітей.

6. Дослідження проблеми управління в системі фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах показують, що наявна управлінська технологія не забезпечує якості професійно-педагогічної компетенції педагогів і не має ефективного впливу на фізичний розвиток дошкільнят, зміцнення їхнього здоров'я, рухову підготовленість.

7. Результати проведеного дослідження засвідчили, що одним із чинників недостатньої ефективності фізичного виховання дітей є відсутність у дошкільних навчальних закладах теоретично-обґрунтованої моделі й технології управління системою фізичного виховання.

8. Встановлено, що розвиток фізичного виховання дітей забезпечується розробкою сучасного керівництва, яке базується на теоретичних засадах і технології управління системою фізичного виховання дітей. Теорія управління дозволяє усвідомлено підійти до побудови керуючої та керованої підсистем. За допомогою методів управління упорядковувати його процес, ефективно використовувати технічні засоби та технологію управління.

9. Теорія управління загальноосвітніми школами доводить, що ефективність управління забезпечується системним, програмно-цільовим, структурно-функціональним підходом, що утворює завершений управлінський процес.

10. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що особливостями системного управління фізичним вихованням дітей є: опора на глибокі знання об'єктивних законів розвитку суспільства, узагальнення нових явищ у ньому, врахування прогресивних

напрямоків у фізичному вихованні дітей; гнучкість управління системою, вчасне реагування на зміни, що відбуваються в умовах перебудови освіти; правильне визначення об'єктивно актуальних завдань і своєчасне їх вирішення; своєрідність співвідношення суб'єкта та об'єкта (об'єкт управління одночасно й суб'єкт); вирішення питання матеріальних затрат щодо створення спортивного середовища.

11. Проведення дослідження дозволило розробити модель і технологію управління фізичним вихованням дітей, які відображають системний підхід. Між підсистемами встановлено взаєморегулювання у реалізації цілей, завдань, змісту, форм і засобів фізичного виховання дітей, методів і принципів, що забезпечує цілісність управління.

12. Технологія управління системою фізичного виховання дітей забезпечувалася послідовним виконанням функцій, що містили управлінські дії завідувача дошкільного навчального закладу і педагогів. Зміст функцій обумовлювався проблемами, цілями, завданнями у процесі реалізації різноманітних форм та засобів фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі. Розробка технології інформаційної функції, класифікація одержаної інформації та створення інформаційного банку сприяли одержанню вичерпної, достовірної інформації про стан фізичного виховання дітей та його вплив на їхній фізичний розвиток, рухову підготовленість, фізкультурну освіту, фізичне й психічне здоров'я.

Порівняння стану сформованості компонентів фізичної досконалості дітей і професійно-управлінської, професійно-педагогічної компетенції керівників та педагогів дошкільних навчальних закладів дозволило встановити обумовленість якості системи фізичного виховання дітей якістю управління цієї системи.

13. Впровадження розробленої автором дисертаційного дослідження структурно-функціональної технології управління системою фізичного виховання дітей сприяло професійному зростанню керівників і педагогів дошкільних навчальних закладів, формуванню у них операційно-технічних умінь і навичок, мотиваційного компонента педагогічної майстерності, підвищенню якості функціонування науково-методичної та суспільно-педагогічної підсистем, ліквідації у дошкільних навчальних закладах гіподинамії, зменшенню дитячих хвороб, підвищенню показників фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей, створенню сучасного матеріально-спортивного середовища.

14. Технологія структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей пройшла успішну апробацію та була впроваджена дошкільними навчальними закладами, педагогами, батьками та вчителями шкіл, викладачами (середніх і вищих закладів освіти) факультетів дошкільної педагогіки.

15. Трансформація структурно-функціональної технології управління в практичну діяльність керівників забезпечує системний підхід у вирішенні колективами дошкільних навчальних закладів головної цілі Базового компонента ("Фізичне Я") – формування здорової дитини з гармонійним фізичним розвитком і високим (достатнім) рівнем рухової підготовленості. Як засвідчило проведене дослідження, використання системи управлінських функцій керівником дошкільного навчального закладу сприяє збору інформації, науковому аналізу відповідності стану фізичного виховання дітей вимогам Базового компонента.

Включення в управлінську модель суб'єктно – об'єктних взаємодій, відносин субординації та супідрядності (як системи прямих і зворотних зв'язків) сприяє упорядкованості діяльності між завідувачем, його заступниками, вихователями та

педагогами-спеціалістами.

16. Проведене дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. Перспективи подальшого наукового пошуку можливі в розробці модифікацій структурно-функціональної моделі управління та її адаптації до впровадження у дошкільних навчальних закладах санаторного типу, де виховуються діти з порушеннями постави та слабким здоров'ям.

Перелік основних наукових праць, опублікованих на тему дисертації Монографії

1. Денисенко Н.Ф. Управління системою фізичного виховання дітей в дошкільному закладі. – Запоріжжя, "ЛПС Лтд", 2001. – 308с.

Навчальні програми

2. Денисенко Н.Ф. Здорова дитина - здорове суспільство // Дитина в дошкільні роки. 1 ч. - Запоріжжя: Дніпровський металург, 1991. - С.41-103.
3. Денисенко Н.Ф. На варті здоров'я малюків. Зб. науково-методичних матер. – Запоріжжя, 1997. – 82с.
4. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Програма з фізичного виховання “Будь здоровим, малюк!”. – К.: ІЗМН, 1997. – 64с. (Доробок здобувача – 50%).
5. Денисенко Н.Ф. Фізична культура // Дитина в дошкільні роки. 2 ч. - Запоріжжя: Дніпровський металург, 1991. - С.42-51.
6. Вильчковский Э.С., Денисенко Н.Ф. Программа развивающего обучения детей старшего дошкольного возраста по физическому воспитанию // Новый взгляд на старые проблемы. – Запорожье: Контакт, 1996. – С.91-98. (Доробок здобувача – 50%).
7. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Фізичний розвиток. Здоровий малюк // Дитина в дошкільні роки. – Запоріжжя ЛТД “Ліпс”, 2000. – 268с.

Статті в наукових виданнях

8. Денисенко Н.Ф., Мельник Л.Д. Будьте здорові, діти! // Дошкільне виховання. Палітра педагога. -2000. -№1. -С.3-7. (Доробок здобувача – 70%).
9. Денисенко Н.Ф., Мельник Л.Д. Будьте здорові, діти! // Дошкільне виховання. Палітра педагога. -2000. -№2. -С.3-7. (Доробок здобувача – 70%).
10. Денисенко Н.Ф. Витоки доброї сили // Дошкільне виховання. -1991. -№4. -С.29-31.
11. Денисенко Н.Ф. Від природи наснага // Дошкільне виховання. -1991. -№7. -С.8-9.
12. Денисенко Н.Ф. Від рухового режиму до здоров'я дітей // Дошкільне виховання. -1995. -№10. -С.10-11.
13. Денисенко Н.Ф. Впровадження програми з валеології // Дошкільне виховання. -1998. -№9. -С.7.
14. Денисенко Н.Ф. Гартуємо тіло і дух! Сучасні підходи до фізичного виховання та оздоровлення дошкільнят // Дошкільне виховання. –2001. -№6. –С.14-15.
15. Денисенко Н.Ф. Для становлення творчої особистості // Дошкільне виховання. -1992. -№2-3. -С.10-11.
16. Денисенко Н.Ф. Земле рідна, ти - джерело сили // Дошкільне виховання. -1992. -№6-7. -С.24-25.
17. Денисенко Н.Ф. І той цілющий аромат // Дошкільне виховання. -1993. -№1.

- С.24-25.
18. Денисенко Н.Ф. Інформаційне забезпечення управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних закладах // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. /Зб. наук. праць. Вип. 18 – Київ-Запоріжжя -2001. -С.260-264.
 19. Денисенко Н.Ф. Інформаційне забезпечення процесу фізичного виховання дошкільнят //Дошкільне виховання. Палітра педагога. –2001. -№2. –С.28-31.
 20. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Насамперед фізичний гарт // Дошкільне виховання. -1996. -№5. –С.10-11. (Доробок здобувача – 60%).
 21. Денисенко Н.Ф. Організація методичної роботи з фізичного виховання дітей у дошкільному закладі освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. пр. Випуск 21. - Київ-Запоріжжя, 2001. - С.302-307.
 22. Денисенко Н.Ф. Основні засади організаційної роботи з фізичного виховання дітей //Дошкільне виховання.-2001.-№11.-С.25-27.
 23. Денисенко Н.Ф. Працездатність дитини дошкільного віку // Проблеми освіти, випуск 7. -1997. -С.238-247.
 24. Денисенко Н.Ф. Прогнозування та планування системи фізичного виховання дітей у дошкільному закладі освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. пр. Випуск 20. - Київ-Запоріжжя, 2001. - С.258-262.
 25. Денисенко Н.Ф. Розвиток дошкільних закладів: проблеми та перспективи //Професійне становлення педагогічних працівників: Зб. наук. пр., випуск 5. -Запоріжжя. -1997. -С.147-152.
 26. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Розвиток у дошкільників інтересу до занять фізичними вправами // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні. –Київ-Луцьк, 1996. –С.377-378. (Доробок здобувача – 40%).
 27. Денисенко Н.Ф. Система медико-педагогічного контролю з фізичного виховання дітей у дошкільному закладі освіти // Наша школа. –2001. -№4. –С.52-54.
 28. Денисенко Н.Ф. Структурно-функціональне управління процесом фізичного виховання дітей у профільних дитячих садках // Дошкільне виховання. Палітра педагога. –2000. -№4. –С.23-27.
 29. Денисенко Н.Ф. Сучасні підходи до контролю у системі фізичного виховання // Дошкільне виховання. -1999. -№10. -С.11-13.
 30. Денисенко Н.Ф. Творчий підхід до класифікації інформації з проблем фізичного виховання дітей у профільних дошкільних закладах освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. пр., випуск 19. –Київ -Запоріжжя. –2001. –С.248-251.
 31. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Удосконалення системи фізичного виховання дітей дошкільного віку // Розвиток інтелекту і творчості у дітей дошкільного віку /Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. II частина. –Кременець, 1995. –С.9-12. (Доробок здобувача – 40%).
 32. Денисенко Н.Ф. Управління процесом формування рухових умінь і навичок у дітей дошкільного віку // Психолого-педагогічне забезпечення навчально-професійної діяльності: Зб. наук. пр., випуск 10. -Запоріжжя. -1998. -С.61-69.
 33. Денисенко Н.Ф. Управління фізвихованням дітей: прийняття та виконання рішень //

- Дошкільне виховання. Палітра педагога. –2002. -№1. –С.27-31.
34. Денисенко Н.Ф. Фізкультура в природі // Дошкільне виховання. -1991. -№10. -С.13.
35. Денисенко Н.Ф., Ситенко Н.Д., Фрадкін І.М., Пономарьова Г.П. Формування правильної постави – необхідна умова здоров'я // Дошкільне виховання. –1978. -№8. –С.5-7. (Доробок здобувача – 25%).
- Брошури та методичні рекомендації
36. Денисенко Н.Ф., Мельник Л.Д. Будьте здорові, діти! Зб. наук. метод. матер. -К.: Дитячий садок, 2001. –78с. (Доробок здобувача – 70%).
37. Денисенко Н.Ф. Влияние закаливания на укрепление здоровья детей среднего дошкольного возраста. -К.: ІЗМН, 1989. -14с.
38. Денисенко Н.Ф. Врачебно-педагогический контроль - основа системы физического воспитания детей в дошкольном учреждении. -К.: ІЗМН, 1989. -11с.
39. Денисенко Н.Ф. Дитина втомилася // Дитина в дошкільні роки. І ч. –Запоріжжя: Дніпровський металург, 1991. –С.39-40.
40. Денисенко Н.Ф. Концепція фізичного виховання дітей дошкільного віку в дошкільному закладі фізкультурно-оздоровчого типу // Організаційно-педагогічні аспекти діяльності нових типів дошкільних закладів. -К.: ІЗМН, 1997. -С.99-105.
41. Денисенко Н.Ф. Организация двигательного режима в дошкольном учреждении. -К.: ІЗМН, 1989. -35с.
42. Денисенко Н.Ф. Роль спортивных игр и упражнений в формировании физических качеств у старших дошкольников. -К.: ІЗМН, 1989. -19с.
43. Денисенко Н.Ф. Рухливі ігри // Дитина в дошкільні роки. 3 ч. -Запоріжжя: Дніпровський металург, 1991. -С.25-30.
44. Денисенко Н.Ф., Крутій К.Л. Водичко, водичко, умий дитині личко: Хрестоматія з гігієнічного виховання дітей раннього та дошкільного віку. -Запоріжжя: Дніпровський металург, 1993. -93с. (Доробок здобувача – 50%).
45. Денисенко Н.Ф., Сытенко Н.Д. Гигиеническое воспитание детей от года до семи лет в дошкольном учреждении. -Запорожье: Днепровский металлург, 1990. –15с. (Доробок здобувача – 50%).
46. Денисенко Н.Ф., Сытенко Н.Д., Фрадкин И.М., Пономарева Г.П. К оценке физического развития детей в дошкольных учреждениях. –Запорожье: Днепровский металлург, 1977. –12с. (Доробок здобувача – 25%).
47. Денисенко Н.Ф., Михайліченко А.Ф. Нові підходи до управління дошкільними закладами нового покоління: Методичні рекомендації. -Запоріжжя: ЗОІУВ, 1997. -48с. (Доробок здобувача – 60%).
48. Денисенко Н.Ф. Перестройка методической работы с педагогическими кадрами по охране жизни и укреплению физического и психического здоровья детей. -Запорожье: Днепровский металлург, 1990. –21с.
49. Денисенко Н.Ф. Перестройка физического воспитания детей во взаимосвязи с психическим - путь гармонического развития ребенка. - Запорожье: Днепровский металлург, 1990. –46с.
50. Денисенко Н.Ф., Калугина В.М. Формирование у детей дошкольного возраста представлений и знаний о противопожарной безопасности. -З.: Днепровский металлург, 1990. -69с. (Доробок здобувача – 50%).
51. Денисенко Н.Ф., Григоренко Г.И., Чиженок Т.М. Организация и проведение спортивных игр, упражнений с детьми дошкольного возраста. --Запорожье:

- Днепровський металург, 1990, -36с. (Доробок здобувача – 40%).
52. Денисенко Н.Ф., Зайко Н.Г. Пути укрепления здоровья детей дошкольного возраста. 1, II часть. –Запорожье: Днепровський металург, 1989. –54с. (Доробок здобувача – 50%).

Тези доповідей

53. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф., Курок О.І. Оптимізація режиму рухової активності дітей у дошкільному закладі // Українське дошкілля: проблеми, пошуки, творчі знахідки. –Умань, 1996. –С.12-13. (Доробок здобувача – 40%).
54. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф., Курок О.І. Розвиток гнучкості у дітей 3-7 років // Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти. –Київ—Тернопіль, 1997. –С.27-29. (Доробок здобувача – 30%).
55. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф., Курок О.І. Розвиток загальної витривалості у дошкільників // Образование в современном обществе: проблема, теория, практика. –Одесса, 1996. –С.117-118. (Доробок здобувача – 30%).

Анотації

Денисенко Н.Ф. Теоретичні засади та практика управління системою фізичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах. -Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. –Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2002.

Дисертація присвячена проблемам структурно-функціонального управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, в зв'язку з тим, що існуюче розімкнуте управління не призводить до головної мети – формування фізичної досконалості малюків (міцне здоров'я, гармонійний фізичний розвиток та всебічна фізична підготовленість до життя, праці та захисту Батьківщини).

У дисертації теоретично обґрунтована та розроблена концепція програмно-цільового, різнорівневого управління системою фізичного виховання дітей, яка передбачає структуру побудови управління, виходячи із біологічної потреби особистості дитини в рухах, її інтересів до рухової діяльності, яка орієнтована на: реалізацію основних функцій фізичної культури (оздоровчу, нормативну, інформаційну, комунікативну, естетичну), з урахуванням вікових показників малюків (гармонійний фізичний розвиток, фізична готовність до школи, соціального життя та стан здоров'я); підвищення професійної компетентності керівника закладу, його заступників, педагогів; забезпечення наступності з сім'єю та школою у фізичному вихованні дітей. У роботі розглянуто управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному закладі освіти як предмет дослідження, встановлені теоретико-методологічні засади управління системою фізичного виховання дошкільнят, здійснений комплексний аналіз змісту управління фізичним вихованням дітей у дошкільних закладах Запорізької області (на рівні завідувачів, їх заступників та педагогів), теоретично обґрунтована структурно-функціональна технологія програмно-цільового, різнорівневого управління системою фізичного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі.

Ключові слова: система, система управління, система фізичного виховання, інформаційна система, програма вдосконалення управління системою фізичного

виховання, дошкільний вік, компоненти та підсистеми, структурно-функціональне, різнорівневе, програмно-цільове управління, професійно-управлінська компетенція.

Денисенко Н.Ф. Теоретические основы и практика управления системой физического воспитания детей в дошкольном учреждении образования. –Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. –Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2002.

Диссертация посвящена проблемам структурно-функционального управления системой физического воспитания детей, в связи с тем, что существующее управление не приводит к формированию физического совершенства малышей.

Теоретически обоснованная и разработанная концепция программно-целевого, разноуровневого управления системой физического воспитания детей, предусматривает построение структуры системного управления исходя из биологической потребности личности ребенка в движениях, его интереса к двигательной деятельности; его возрастных показателей гармонического физического развития, физической готовности к школе, социальной жизни, состояния здоровья; ориентации педагогов на реализацию основных функций физической культуры (нормативную, информационную, оздоровительную, коммуникативную, эстетическую).

В диссертации рассмотрено управление системой физического воспитания детей в дошкольном учебном учреждении как предмет исследования, разработаны теоретико-методологические основы управления системой физического воспитания детей, проведен глубокий анализ содержания управления физическим воспитанием детей в дошкольных учреждениях Запорожской области (на уровне заведующих, заместителей, педагогов-специалистов, воспитателей групп); теоретически обоснована структурно-функциональная технология программно-целевого, разноуровневого управления системой физического воспитания детей в дошкольных учебных учреждениях.

Управление предусматривает: взаиморегулирование управляющей и управляемой подсистем (дидактической, воспитательной, научно-методической, общественно-педагогической), которое осуществляется в результате реализации системообразующего фактора (цели), задач, принципов, содержания, методов, средств и форм; обусловленность функционирования подсистем системным подходом к реализации структуры деятельности (определению проблем, формулировке цели, задач, прогнозированию, их реализации через функции, методы, принципы и формы); разноуровневую, структурно-функциональную деятельность субъектов управления в физическом воспитании детей в дошкольном учреждении, которая состоит из различных видов скоординированных действий: организационно-педагогических, воспитательных, общественно-организационных, инструктивно-методических, административно-распорядительных, финансово-хозяйственных.

В диссертации разработаны: критерии оценки управленческой деятельности руководителей дошкольных учебных учреждений, эффективности системы физического воспитания детей; технология системы информационного обеспечения управления физическим воспитанием дошкольников, выработки, принятия и реализации управленческих решений, прогнозирования, программирования и

планирования, организации административно-финансовой, медицинской, дидактической, воспитательной, оздоровительной, научно-методической, общественно-педагогической деятельности всех участников физического воспитания детей.

Составлена система использования общих и специальных функций для руководителя дошкольного учебного учреждения, методистов, воспитателей, инструкторов физической культуры, медико-педагогического контроля за физическим воспитанием детей в виде тематических проверок, образцов алгоритмов, карточек и памяток для самопроверок. Разработана система мероприятий по реализации оздоровительных, образовательных задач, формированию двигательных умений и навыков дошкольников, закаливанию детей в дошкольном учебном учреждении, программа усовершенствования системы физического воспитания детей в дошкольном учебном учреждении.

Теоретическое обобщение и комплексный анализ позволили разработать технологию структурно-функционального управления системой физического воспитания детей, апробация которой в экспериментальных дошкольных учебных учреждениях способствовала получению положительных результатов в показателях: профессиональной компетенции руководителей дошкольных учебных учреждений, педагогов, физического развития детей, их двигательной подготовленности и состояния здоровья.

Основные положения концепции управления системой физического воспитания детей в дошкольном учебном учреждении внедрены в практику последипломного образования руководителей детских садов, методистов, медсестер, инструкторов физической культуры, воспитателей групп, музыкальных руководителей. Это обеспечило снижение заболеваемости детей в детских садах области в среднем на 3-4 дня за год, что свидетельствует о качественных морфо-функциональных изменениях, успешной двигательной подготовленности дошкольников.

Ключевые слова: система, система управления, система физического воспитания, информационная система, программа усовершенствования управления системой физического воспитания, дошкольный возраст, структурно-функциональное, разноуровневое, программно-целевое управление, профессионально-управленческая компетенция.

Denisenko N.F. Theoretical backgrounds and practice in management of the physical training system at pre-school institutions. –Manuscript.

Thesis for a doctor's degree; speciality: - 13.00.08 - pre-scholl age pedagogical: -National Pedagogical University named by M.P.Dragomanov, Kiev, 2002.

Thesis cover the problem of structural and functional management of PT system at pre-school institutions as the available non-integral management is not able to lead to physical perfection of children.

For the first time is substantiated and developed a concept of program and target-oriented management of different levels for PT system at pre-school institutions. It provides a management system according a child's demands his interests and moving activity; orientation on main functions of Physical training (standard, information, sanitating, communicative, aesthetical); on age indesic of harmonions, physical development, physical readiness of children for school, social life, PT education, health.

Theoretical general conclusion and comprehensive analysis it possible to develop a model of structural and functional management of PT system that approbation at experimental pre-school institutions promoted receiving positive results of indices of professional competence of manager at pre-school institutions, teachers, physical development of children, their moving abilities and their health.

Main propositions of the concept of PT management system at pre-school institutions are brought into practise for training management of nursery schools, medodists, nurses, PT instructors, educators, musicians.

Key words: 1.System, 2.PT system management, 3.pre-scholl age, 4.information system, 5.model, 6.structural and functional, program-target-oriented of dsfferent level management.